

Inżynieria oprogramowania 1

Architektura oprogramowania

Arkadiusz Chrobot

Katedra Systemów Informatycznych, Politechnika Świętokrzyska w Kielcach

Kielce, 20 listopada 2024

1 / 43

Plan wykładu

Motto

Wstęp

Strukturalizacja systemu

Model repozytorium

Model klient-serwer

Model maszyny abstrakcyjnej

Modele sterowania

Sterowanie scentralizowane

Model sterowania z menedżerem

Sterowanie zdarzeniami

Rozkład na moduły

Architektury specjalizowane

2 / 43

Motto

„Lekarz może pogrzebać swoje pomyłki, ale architekt może tylko doradzić klientowi by posadził winnice.”
Frank Lloyd Wright

3 / 43

Wstęp

Wśród ekspertów nie ma jednoznacznego stanowiska w sprawie tego, czym tak naprawdę jest architektura oprogramowania, dlatego tutaj przytoczone zostanie kilka definicji (tłumaczenia własne):

Definicja Ralpa Johnsona

Architektura oprogramowania (ang. *software architecture*) jest wspólnym poglądem doświadczonych inżynierów oprogramowania na projekt danego systemu.

<https://martinfowler.com/architecture/>

Definicja z książki „Architektura oprogramowania w praktyce”

Architektura systemu oprogramowania to zestaw struktur potrzebnych do analizowania tego systemu. Te struktury obejmują elementy oprogramowania, relacje między nimi i cechy tych elementów.

Len Bass i inni

4 / 43

Notatki

Notatki

Notatki

Notatki

Definicja Roberta C. Martina

Architektura oprogramowania systemu to kształt, który nadają mu wszystkie pracujące nad nim osoby. Kształt systemu wynika z podziału na komponenty, ułożenia tych komponentów oraz sposobów, w jakie się one ze sobą komunikują.

„Czysta architektura”

Definicja opracowana w SEI CMU

Architektura oprogramowania systemu reprezentuje decyzje projektowe związane z jego strukturą i zachowaniem.

<https://www.sei.cmu.edu/our-work/software-architecture/>

5 / 43

Definicja

Projektowanie architektoniczne jest wstępną fazą projektowania, w której wyróżnia się podsystemy, ustala schemat sterowania i sposób komunikacji podsystemów.

6 / 43

Jawne projektowanie i dokumentowanie architektury oprogramowania posiada następujące zalety:

1. Komunikacja z interesariuszami — architektura opisuje cechy wysokopoziomowe projektu i dlatego może służyć jako punkt wyjścia do dyskusji z różnymi interesariuszami.
2. Analiza systemu — opracowanie we wstępnej fazie architektury projektu umożliwia wstępną analizę systemu i określenie, czy jego zakładana struktura pozwala na spełnienie stawianych przed nim wymagań niefunkcjonalnych.
3. Wielokrotne użycie w szerokiej skali — opis architektoniczny jest ze względu na swą wysokopoziomowość dosyć uniwersalny i może służyć jako podstawa do budowy systemów o podobnych założeniach.

7 / 43

W procesie projektowania architektonicznego wyróżniamy trzy podstawowe czynności:

1. Strukturalizacja systemu — system dzieli się nad podsystemy i określa się sposób komunikacji między nimi.
2. Modelowanie sterowania — określa się ogólny model związków sterowania między częściami systemu.
3. Podział na moduły — każdy podsystem dzielony jest na moduły.

8 / 43

Podsystem

Podsystem jest częścią systemu, której usługi nie zależą od innych usług, oferowanych przez inne podsystemy. Podsystemy składają się z modułów i mają określony interfejs służący do komunikowania się z innymi podsystemami. Pojedynczy podsystem może być rozpatrywany jako samodzielny system.

Moduł

Moduł jest komponentem systemu, oferującym co najmniej jedną usługę. Korzysta on z usług innego modułu i zazwyczaj nie może być rozpatrywany jako niezależny system. Pojedynczy moduł zwykle składa się z innych modułów.

Dokumentacja architektury systemu

Dokumentacja architektury systemu może składać się z następujących graficznych przedstawień modeli:

1. Statyczny model strukturalny obejmuje komponenty lub podsystemy, które można zbudować jako niezależne jednostki.
2. Model dynamiczny procesu, w którym przedstawia się podział systemu na procesy czasu wykonania.
3. Model interfejsów, w którym definiuje się usługi oferowane przez każdy podsystem za pośrednictwem jego interfejsu publicznego.
4. Model związków, który obejmuje związki, takie jak przepływ danych między podsystemami.

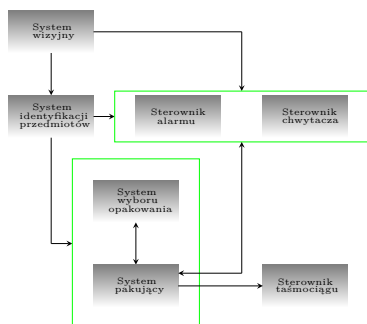
Najważniejszą formą dokumentacji architektury oprogramowania jest kod. Architektura musi być odwzorowana w kodzie.

Zależności

Od architektury systemu mogą zależeć następujące wymagania niefunkcjonalne:

1. Efektywność — najczęściej podnosi się poprzez zastosowanie do wykonywania krytycznych operacji niewielkiej liczby komponentów gruboziarnistych, które rzadko się komunikują.
2. Bezpieczeństwo (poufność) — zazwyczaj osiąga się poprzez zastosowanie struktury warstwowej. Najbardziej krytyczne elementy umieszcza się w warstwach wewnętrznych, gdzie należy uwzględnić wysoki poziom weryfikacji.
3. Bezpieczeństwo (niezawodność) operacje dotyczące bezpieczeństwa należy zamknąć w jednym podsystemie lub w niewielkiej liczbie podsystemów.
4. Dostępność — stosuje się komponenty redundancjne.
5. Konserwacja — stosuje się dużą liczbę drobnoziarnistych, samodzielnych komponentów, które łatwo zmieniać.

Przykład diagramu blokowego — system sterowania robotem

Miara niestabilności

Robert C. Martin, w swojej książce o *czystej architekturze* zaproponował wprowadzenie *miary niestabilności*, które pozwala programiście oszacować jak bardzo jest prawdopodobne to, że dany komponent ulegnie zmianom w przyszłości. By wyznaczyć tę wielkość należy znać liczbę zależności wchodzących (*fan-in*) i wychodzących *fan-out* z tego komponentu:

$$I = \frac{\text{Fan-in}}{\text{Fan-in} + \text{Fan-out}}$$

Im wynik jest bliższy 1 tym komponent jest bardziej niestabilny, a im bliższy 0, tym komponent jest bardziej niezależny i odpowiedzialny. Przykładowo, *System wizyjny* z poprzedniego slajdu jest maksymalnie niezależny i odpowiedzialny ($I = 0$), a *Sterownik taśmociągu* niestabilny ($I = 1$). Architektura nie może być zbudowana wyłącznie z komponentów niezależnych i odpowiedzialnych, bo nie można by jej modyfikować. Z drugiej strony architektura zbudowana wyłącznie z komponentów niestabilnych także byłaby niestabilna. W architekturze trzeba dążyć do równowagi w liczbie komponentów stabilnych i niestabilnych.

13 / 43

Notatki

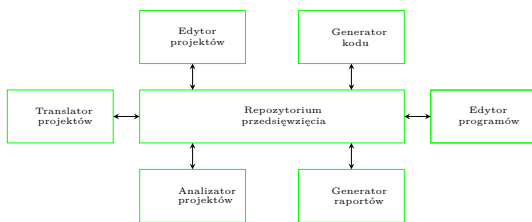
Model repozytorium

Większość systemów użytkujących duże ilości danych jest zbudowana wokół centralnej bazy danych. Taki model architektury nazywamy modelem repozytorium. Jest on przystosowany do systemów, w których dane są generowane przez jeden podsystem, a użytkowane przez inny.

14 / 43

Notatki

Model repozytorium — przykład

15 / 43

Notatki

Wady i zalety

- + Efektywny sposób współdzielenia dużych ilości danych.
- Konieczny jest wspólny model danych repozytorium, który należy narzucić wszystkim podsystemom.
- + Podsystemy produkujące dane nie muszą zajmować się sposobem użycia tych danych przez inne podsystemy.
- Ewolucja systemu może być trudna ze względu na narzucony model danych.
- + Scentralizowanie czynności związanych z tworzeniem kopii zapasowych, sterowanie zabezpieczeniami, itp.
- Model repozytorium wymusza te same strategie dotyczące zabezpieczeń, sporządzania kopii zapasowych, itp.
- + Model współdzielenia jest widoczny przez repozytorium, więc integracja nowych narzędzi jest prosta, o ile obsługują ustalony model danych.
- Wykonanie rozproszonej wersji repozytorium może być trudne.

16 / 43

Notatki

Model klient-serwer

Notatki

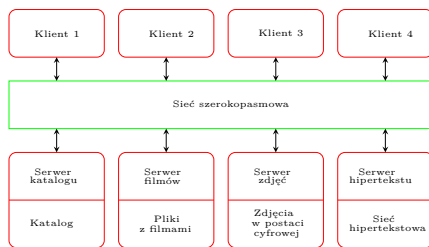
Główne komponenty modelu klient-serwer:

- ▶ zbiór samodzielnych serwerów oferujących usługi innym podsystemom.
- ▶ zbiór klientów korzystających z usług oferowanych przez serwery.
- ▶ sieć, która służy do komunikacji między serwerami, a klientami; nie zawsze jest konieczna.

17 / 43

Model klient-serwer — przykład

Notatki

18 / 43

Wady i zalety

Notatki

- + Model klient-serwer jest architekturą rozproszoną.
- Brak wspólnego modelu danych.

19 / 43

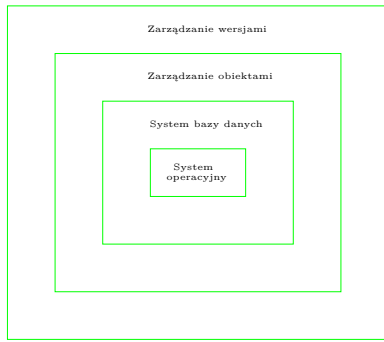
Model maszyny abstrakcyjnej

Notatki

Model maszyny abstrakcyjnej (model warstwowy) opisuje sprzężenie podsystemów. System jest ułożony w stos warstw, z których każda oferuje pewne usługi. Każda warstwa jest maszyną wirtualną (abstrakcyjną), której język maszynowy (usługi oferowane przez warstwę) służy do implementacji następnego poziomu maszyny abstrakcyjnej.

20 / 43

Model maszyny abstrakcyjnej — przykład

21 / 43

Notatki

Wady i zalety

- + Model warstwowy ułatwia przyrostowe tworzenie oprogramowania.
- + Architektura warstwowa jest łatwa do przenoszenia i modyfikowania.
- Podejście warstwowe jest trudne w zastosowaniu.
- Systemy oparte na „czystym” modelu warstwowym mogą być niewydajne.

22 / 43

Notatki

Modele sterowania

Aby podsystemy pracowały jako jeden system, należy nimi sterować tak, żeby ich usługi były dostarczane we właściwe miejsce i we właściwym czasie. Wyróżnia się dwa podejścia do sterowania:

1. Sterowanie scentralizowane — za sterowanie odpowiada całkowicie jeden z podsystemów.
2. Sterowanie zdarzeniami — informacja o sterowaniu nie jest wbudowana w system, każdy z podsystemów może reagować na zdarzenia pochodzące z zewnątrz.

23 / 43

Notatki

Sterowanie scentralizowane

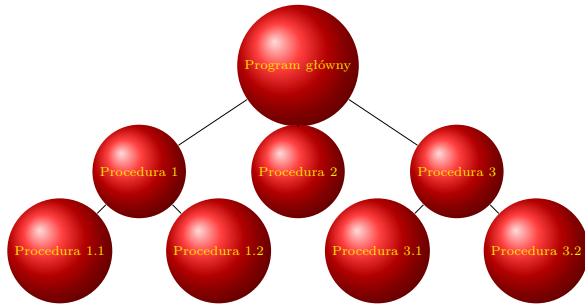
Rozróżniamy dwie klasy systemów sterowania scentralizowanego, w zależności od tego czy podsystemy działają współbieżnie, czy sekwencyjnie:

1. Model wywołanie-powrót — stosowany jedynie w przypadku systemów sekwencyjnych.
2. Model menedżera — można stosować w przypadku systemów współbieżnych. Jeden z komponentów jest wybierany do roli menedżera, systemu, który zarządza innymi procesami. Inaczej nazywany modelem pętli zdarzeń.

24 / 43

Notatki

Model sterowania wywołanie-powrót

25 / 43

Notatki

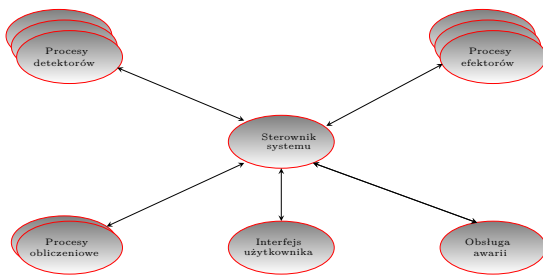
Wady i zalety

- + Łatwa analiza przepływu sterowania i deterministyczne działanie systemu.
- Utrudniona obsługa wyjątków.

26 / 43

Notatki

Scentralizowane sterowanie z menedżerem — przykład

27 / 43

Notatki

Sterowanie zdarzeniami

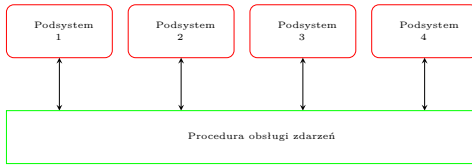
Dwa podstawowe modele sterowania zdarzeniami to:

1. Model rozgłaszania — zdarzenie jest ogłoszeniem dla wszystkich podsystemów.
2. Model z przerwaniem — zewnętrzne przerwanie są wykrywane przez obsługę przerw i przekazywane do odpowiedniego komponentu, gdzie są przetwarzane.

28 / 43

Notatki

Model rozgłaszania

29 / 43

Notatki

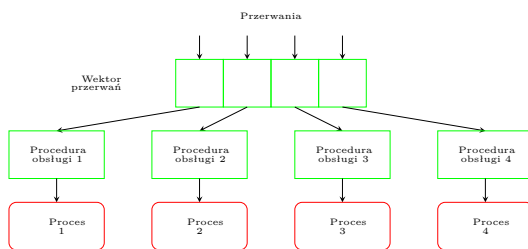
Wady i zalety

- + Prostota ewolucji.
- Brak informacji zwrotnej, co do tego, czy zdarzenie zostało obsłużone.

30 / 43

Notatki

Model sterowania z przerwaniem

31 / 43

Notatki

Wady i zalety

- + Szybkie odpowiedzi na zdarzenia.
- Złożoność programowania i trudności z zatwierdzeniem.

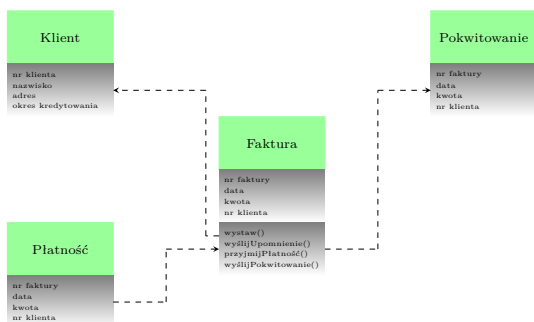
32 / 43

Notatki

Rozkład na moduły dotyczy podsystemów. Można tego dokonać w oparciu między innymi o następujące modele:

1. Model obiektowy — system jest dzielony na zbiór komunikujących się obiektów.
2. Model przepływu danych — system jest dzielony na moduły funkcjonalne, które pobierają dane wejściowe i przetwarzają je na dane wyjściowe. Model ten nosi również nazwę modelu potokowego.

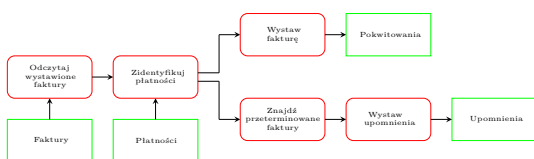
Model obiektowy — przykład

Wady i zalety

- + Obiekty są luźno od siebie uzależnione, więc można zmieniać ich implementacje nie wpływając na pozostałe obiekty.
- + Obiekty są często reprezentantami bytów świata rzeczywistego, co ułatwia zrozumienie systemu.
- + Opracowano języki programowania, które umożliwiają bezpośrednią implementację komponentów obiektowych.
- + Model obiektowy może być zastosowany zarówno w systemach współbieżnych, jak i sekwencyjnych.
- Konieczność jawnego używania nazw i interfejsów obiektów, które dostarczają usług.
- Trudno ocenić wpływ zmiany interfejsu pojedynczego obiektu na pozostałe obiekty.
- Trudno reprezentować w postaci obiektów złożone byty.

Model przepływu danych — przykład

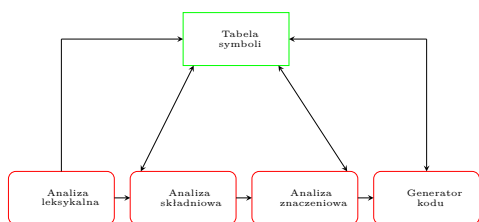
- + Architektura potokowa umożliwia wielokrotne użycie przekształceń.
- + Jest intuicyjna dla wielu ludzi.
- + Ewolucja systemu polega na dodaniu nowych przekształceń i jest bardzo łatwa.
- + Jest łatwa do zaimplementowania zarówno w systemach sekwencyjnych, jak i współbieżnych.
- Konieczne jest wprowadzenie wspólnego formatu danych zrozumiałego dla wszystkich przekształceń.
- Nie nadaje się do systemów interaktywnych.

Architektury charakterystyczne dla różnych dziedzin

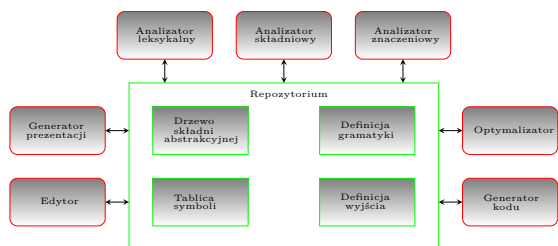
Istnieją architektury wspólne dla pewnych konkretnych dziedzin zastosowań. Ich egzemplarze różnią się w szczegółach, ale można używać wielokrotnie wspólnej struktury architektonicznej do budowy nowych systemów. Te architektury można podzielić na:

1. Modele ogólne — budowane metodą wstępującą, obejmują zasadnicze charakterystyki rzeczywistych systemów.
2. Modele odniesienia — budowane metodą zstępującą, są jeszcze bardziej abstrakcyjne niż modele ogólne. Są sposobem informowania projektantów o ogólnej strukturze systemów danej klasy.

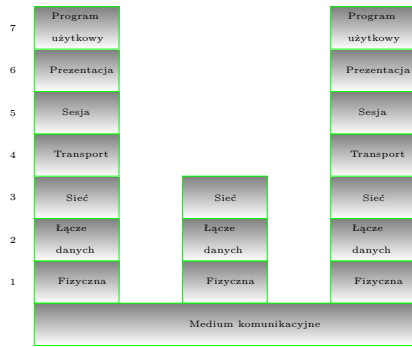
Model ogólny kompilatora — przepływ danych

Model ogólny kompilatora — repozytorium

Model odniesienia — przykład

41 / 43

Notatki

Pytania

?

42 / 43

Notatki

Koniec

Dziękuję Państwu za uwagę.

43 / 43

Notatki

Notatki
